

Format de citation

Schmidt, Ondřej: review of: Přemysl Bar, Diplomacie, právo a propaganda v pozdním středověku. Polsko-litevská unie a Řád německých rytířů na kostnickém koncilu (1414–1418), Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2017, in: Český časopis historický, 2018, 2, p. 590-592, DOI: 10.15463/rec.1737014477

český časopis historický

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées.
Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

„Povinné“ rejstříky a seznamy pramenů, edic a literatury imponují i svým rozsahem. Kniha je bezesporu významným příspěvkem nejen k církevním, ale i světským dějinám. *Sine ira et studio* podává zevrubnou analýzu fenoménu, který se posléze stal jedním z nejkřiklavějších při kritice církve a který u nás ve svých důsledcích vedl ke vzniku husitství, resp. v obecném kontextu o století později ke vzniku reformace.

Ivan Hlaváček

Přemysl BAR

***Diplomacie, právo a propaganda
v pozdním středověku. Polsko-litevská
unie a Řád německých rytířů
na kostnickém koncilu (1414–1418)***

(= Spisy Filozofické fakulty Masarykovy
univerzity 477)

Brno, Masarykova univerzita 2017, 328s.,
ISBN 978-80-210-8870-2.

Přemysl Bar se v posledních letech zařadil mezi přední české odborníky na problematiku pozdně středověkého Polska a Řádu německých rytířů. Právě do těchto prostorových a časových souřadnic je zasazena také jeho nová kniha, která si klade za cíl přiblížit z různých perspektiv vleklý a neobyčejně komplexní konflikt mezi řádovými rytíři a Polsko-litevskou unií. Kniha se konkrétně zaměřuje na dobu zasedání kostnického koncilu mezi lety 1414–1418, v jehož rámci i mimo něj se intenzivně řešila tato ožehavá kauza, která se dokonce stala jedním ze čtyř hlavních bodů politického programu římského a uherského krále Zikmunda Lucemburského, obratně oscilujícího mezi Malborkem a Krakovem (s. 160).

Nejprve přichází na řadu tradiční přehled bádání o polsko-řádovém konfliktu, který

byl na obou stranách barikády dlouho „chápán jako samotná esence vztahů mezi Němci a Poláky“ (s. 10). Teprve v 70. letech minulého století se objevily první práce oproštěné od nacionalistických tendencí. Následuje představení hlavních badatelských otázek a širokého spektra písemných pramenů, z nichž klíčovou roli hrají především depeše stálého prokurátora Řádu u papežské kurie, resp. politická korespondence obecně. Hlavní část knihy autor rozčlenil na tři tematicky propojené oddíly: první se věnuje diplomacii, druhý právním aspektům sporu a třetí propagandě s ním spojené.

První část knihy je co do počtu stran nejrozsáhlejší. Těží zejména z bohatých archivních fondů Řádu německých rytířů, uložených v Berlíně a ve Vídni; druhá strana, tj. Polsko a Litva, v tomto směru přichází více zkrátka, což představuje jeden z limitů výzkumu. Po přiblížení současných trendů v bádání o diplomacii autor přesouvá pozornost k poselstvům jako hlavnímu (ovšem ne jedinému) nositeli diplomatické komunikace. Představuje základní rysy řádové a polské diplomatické praxe, přičemž hlavní důraz je položen na personální složení jednotlivých poselstev Řádu, resp. Polska. Výklad je v obou případech doplněn o biogramy nejdůležitějších aktérů představující jejich aktivity v Kostnici (zmínku si zaslouží alespoň Pavel Włodkowic/Paulus Wladimiri). Autor se však pokusil také o rekonstrukci sítě osob, u nichž obě poselstva hledala podporu, ať už se jednalo o kardinály-protektory, juristy či vlivné přímluvce. Poněkud stranou zůstali jen neoficiální agenti, informátoři a špehové.

Velmi zajímavá je kapitola o předávání darů: ukázala mimo jiné podstatně lepší finanční situaci polské strany, které se touto neformální cestou podařilo získat na

koncilu nejednoho příznivce. Mimořádnou pozornost si vysloužilo darování zubra, kterého Vladislav II. Jagello věnoval římskému králi. Vyobrazení mrtvého zubra z Richentalovy kroniky se dostalo i na titulní stranu knihy. Z dnešního pohledu překvapí i – ve středověku ovšem ne zcela nezvyklá – skutečnost, že Zikmund zvíře ihned daroval dále anglickému králi.

Ubytování a finanční zázemí poselstev představují další zkoumané aspekty. Díky Richentalovým detailním údajům, jakož i dalším pramenům se autorovi podařilo určit rezidenci většiny vyslanců. Bydleli rozptýleně po městě v domech kostnických měšťanů. Shromážděné doklady opět potvrzují vyšší finanční možnosti polské delegace, zatímco Řád nebyl ochoten či spíše schopen vynaložit na svou reprezentaci dostatečné prostředky. To mu v očích účastníků koncilu nemálo uškodilo. Další pasáže ukazují ještě jeden poměrně závažný trend společný více či méně pro obě strany, totiž rivalitu mezi jednotlivými členy poselstva, kteří své akce mnohdy nekoordinovali a jednali na vlastní pěst.

Druhá část knihy je věnována právní stránce sporu, jehož „předmětem [...] byly na jedné straně maximalistické teritoriální požadavky polské delegace vůči řádu a na straně druhé otázka legitimacy duchovní korporace“ (s. 181). Kniha postupně řeší vývoj polsko-řádového konfliktu až do tzv. brodnického příměří roku 1414, jeho následná několikanásobná prodloužení a pokusy o řešení sporu formou arbitráže. Oproti dosavadnímu bádání dospěl autor k závěru, že na kostnickém koncilu ve skutečnosti žádné rozhodčí řízení neprobíhalo (mandát krále Zikmunda vypršel již předtím). Obě strany se toliko bezvýsledně dohadovaly o jeho podobě. Iniciativa přitom nevzešla ani od

jedné ze sporných stran, ale od Zikmunda a Jana XXIII. Neústupnost aktérů a „velký manévrovací prostor se brzy ukázal být překážkou pro efektivní jednání“ (s. 157), a oba rivalové se tak za celou dobu trvání koncilu nedokázaly závazně dohodnout na osobě arbitra, způsobu arbitráže, ani na konkrétním předmětu sporu.

Třetí a poslední oddíl knihy nahlíží konflikt optikou propagandy. Po nastínění teoretických základů pozdně středověké veřejné komunikace autor analyzuje čtyři konkrétní oblasti. První z nich představuje kazatelství zástupců obou stran sporu: přestože kázání probíhala jako výklad na různé biblické pasáže, řečníci je vybírali a za pomoci aluzí na polsko-řádový konflikt interpretovali tak, aby legitimizovali pozice jejich chleboďarců. Nemenší dopad na utváření „veřejného mínění“ účastníků koncilu měly obviňující letáky přibíjené oběma stranami na vrata kostnického dómu. Fantaskní invectivy, obsažené v těchto textech, vybízí historika k velké obezřetnosti při práci s tímto typem pramene. Posledními dvěma sledovanými aspekty jsou spor o christianizaci litevské oblasti Žmudi a konečně příchod kyjevského (vzdoro)metropolity Řehoře Camblaka do Kostnice. Autor zdařile ukázal, jakým způsobem Vladislav Jagello a velkokníže Vitold využívali obě témata tak, aby se sami prezentovali jako horliví křesťané a naklonili si koncilní otce – nutno dodat, že poměrně úspěšně.

Závěrečné autorovo zamyšlení je spíše shrnutím předešlých kapitol než celkovým zhodnocením kostnické epizody na pozadí dlouhodobého antagonismu mezi Řádem a Polskem. Teprve poslední dva odstavce nabízejí stručnou, avšak trefnou reflexi této ústřední otázky (s. 219–220). Přestože rozhodující slovo v Kostnici nepadlo, lze za

„vítěze“ této fáze konfliktu považovat spíše Polsko-litevskou unii. Ta se projevila jako aktivnější a podařilo se jí setřást, či alespoň otupit stigma dosud pohanské země. Autor uzavírá, že teprve díky projednávání na kostnickém koncilu se spor dostal do širšího povědomí křesťanské Evropy.

Kromě obligátního soupisu pramenů a literatury, anglického resumé a rejstříku knihu doplňuje také cenný analytický appendix, který rozebírá obsah, dochování a dataci vybraných typů souvisejících pramenů. Jeho součástí je také edice dosud nevydaných propagandistických letáků.

Na knize je třeba ocenit především důkladnost pramenné heuristiky, jakož i vynikající znalost polské a německé odborné literatury. Díky kritické a precizní práci s prameny se autorovi podařilo vyvrátit řadu zažitých omylů a zpřesnit interpretace některých dílčích otázek. Přemysl Bar předložil velmi komplexní a plastickou sondu do politické komunikace v pozdním středověku. Lze snad jen litovat, že se autor (zejména v oddíle o diplomacii) nepokusil komparovat některé aspekty se závěry početné literatury, analyzující podobným způsobem jiné geografické a chronologické kontexty. Tím by mohl ještě více vyniknout evropský rozměr polsko-řádového sporu na kostnickém koncilu. Ne zcela zasvěcený čtenář by také jistě ocenil mapu Pobaltí s vyznačením příslušných lokalit. Důležité a zajímavé téma, velké množství shromážděných pramenů a řada nových interpretací přesto předurčují tuto objevnou knihu k tomu, aby se stala východiskem dalších úvah české a polské medievistiky. V zájmu oslovení širší badatelské veřejnosti by byl jistě žádoucí její překlad do němčiny nebo angličtiny.

Ondřej Schmidt

Kamil BOLDAN

*Úřední jednolistové tisky
jagellonského věku*

Praha, Národní knihovna České republiky
2016, 176 s., ISBN 978-80-7050-675-2.

Recenzovaná publikace z pera Kamila Boldana je svého druhu specializovaným katalogem (soutisem) věnovaným fenoménu jednolistových tisků úředního či poloúředního charakteru pocházejících z rané fáze českého knihtisku. Autor se oblasti knižní kultury a tištěných médií jagellonského věku věnuje dlouhodobě a snad není od věci hned na úvod podotknout, že se tato skutečnost příjemně podepsala na kvalitě výsledného textu. Za přínosnou je možno označit už samotnou volbu tématu práce, totiž soupis a zevrubnou analýzu tisků o rozsahu jednoho listu, které bývaly potištěny pouze na jedné, lícové straně. Jak autor podotýká, byly jednolistové tisky do značné míry spotřebním materiálem, což zásadním způsobem ovlivnilo míru jejich uchování. Ačkoli tak vycházely v (na svou dobu) masových nákladech, dochovány dnes bývají pouhé jednotliviny. Významu jednolistových tisků v komunikační „revoluci“ přelomu středověku a raného novověku přitom v českém prostředí dlouhodobě neodpovídal stav jejich zpracování. Dosavadní soupisy typografických památek byly zacíleny primárně na inkunábule, badatelské vytěžení problematiky pro dobu po roce 1501 tudíž spíše pokulhávalo. Nejen v tomto ohledu splácí Boldanova kniha výrazný dluh.

Jak již bylo řečeno, zaměřil se autor ve své práci na dochované jednolistové tisky úředního, resp. poloúředního charakteru z nejstarší vrstvy českých dějin knihtisku, kterou lze ztotožnit s vládou česko-uherských